

Sloklosta och andra gräs i Sörmland

HANS-ERIK WANNTORP

Sloklosta — *Bromus sitchensis* Sloklosta är ett sydamerikanskt gräs, som spritts med människan till stora delar av världen. I Sverige var den känd som tillfällig inkomling på några få platser, när den under 1980-talet samtidigt dök upp på en mängd lokaler i sydöstra Sverige (Skåne, Småland, Öland och Gotland, Ekman 1989). De nya fynden gjordes mest vid gårdar och arten verkade spridas med jordbruksprodukter, kanske kraftfoder.

Man kunde alltså vänta sig att arten skulle dyka upp även i Sörmland. Denna misstanke förverkligades dock inte förrän i sörmlandsinventeringens slutskede. Under 1990-talet har sloklosta hittats på tre lokaler, alla vid gårdar. Detta är ju en period av avtagande inventeringsverksamhet, så förmodligen är arten betydligt vanligare i landskapet.

Fynd: Södermanlands län: *Björkvik* Marieberg vid ladugården 1990 (B. Karlsson S); *Hyltinge* Gråsta, växande i en multnande halmbal 1994 (R. Olsson S); *Lunda* Rällinge gård vid uthusen 1993 (A. Engström, L. Ekqvist S).

Brinklosta — *Bromus commutatus* Brinklosta är ett ovanligt gräs i Sörmland. Några litteraturuppgifter beror på felbestämning, andra saknar belägg. Enligt Hylander (1953) växer brinklostan framför allt som ogräs i vallar. Ett äldre fynd från Vårdinge socken skall också vara gjort i vallar 1888 (Almquist och Asplund 1937). Det enda funna belägget är från Danvikskrokar i Nacka 1895 (N. Netzel SUNIV, förmodligen på kvarnavfall). Hultén har en enda sörmlandsprick i Nyköping, men inget belägg för detta fynd har hittats.

Under sörmlandsinventeringen har brinklosta hittats en enda gång, vid Brännertorp i Näshulta socken. Den växte där rikligt i en

slagen vall 1991 (H-E. Wanntorp & P. Eldenäs S).

Strandlosta — *Bromus hordeaceus* ssp. *thomii* Luddlostan, *Bromus hordeaceus*, är en mycket variabel art, allmän i Sörmland. Den är vanligen upprätt, centimeterhög på torra berghällar, mer än halvmeterhög på åkerrenar och vägkanten.

Nära kusten förekommer på några platser en småväxt form av luddlosta, tuvad med nedliggande, snett uppstigande strån. Småaxen är något mindre än hos ssp. *hordeaceus* och ytteragnarna är (vanligen) kala.

Denna form tycks vara identisk med strandlosta *B. hordeaceus* ssp. *thomii*, en underart som enligt Hylander (1953) är inskränkt till sandstränder på västkusten, från Skåne till Bohuslän. Almquist & Asplund (1937) däremot, liksom även Hultén (1950) accepterade de östsvenska fynden som tillhörande denna underart. De sörmländska exemplaren i riksmuseet liknar också de västsvenska fullkomligt. En bra beskrivning finns i Hylander (1953).

I Sörmland växer strandlostan inte på sandstränder, utan på kustnära klippor. Belägg i S, vilka stämmer med denna beskrivning finns från följande lokaler. *Nacka* Danviksbergen 1909 (A. Fries); *Ornö* St Notholmen 1927 (E. Asplund); *Stockholm* Barnängen 1854 (R. F. Fristedt), *Tantolunden* 1915 (A. Roos);

På några lokaler har exemplaren håriga ytteragnar: *Mörkö* Skansen 1907 (Fr. R. Aulin), *Egelsvik* 1931 (E. Asplund); *Nacka* mellan Henriksdal och Hästholmen, på vägkant 1932 (A. E. Swensson); *Utö* 1914 (M. Engstedt). Enligt Almquist & Asplund (1937) skall den även vara funnen vid Äll-

mora i Tyresö. I Uppland är formen känd från Runmarö, så måhända är den mer vittspridd på skärgårdens kalköar. Några nya fynd har inte gjorts under inventeringen, men den har knappast heller sökts. Håll utkik efter strandlost i vår.

Skuggsvingel — *Festuca heterophylla* Under 1870-talet började förmögna stadsbor anlägga lantvillor i vad man kallade Schweizerstil i städernas omgivningar. Lövsågning, punschverandor och utskjutande taksprång är typiska för dessa anläggningar. Tomten besåddes med vildsamlat gräsfrö från Mellaneuropas bergstrakter. Man ville imitera, inte bara stilen på byggnaderna, utan också de frodiga alpängar där man tänkte sig att dessa borde vara placerade.

Den flora som kom till vårt land med dessa gräsfröblandningar har ofta hållit sig kvar och ibland nu, mer än 100 år senare, till och med spritts till omgivningarna. Ibland är florans det enda som erinrar om dessa anläggningar, men välbevarade miljöer finns ännu, t. ex. i Saltsjöbaden och Södertörns Villastad, och även i Trosa. Många enstaka anläggningar finns också, särskilt vid Mälaren och Saltsjön i Stockholms omgivningar. Några slottsparkers omlades även vid denna tid med bestående resultat för florans. Sörmländska exempel är Tullgarn i Hölö, Mälsåker på Selaön och Södertuna i Frustuna-Kattnäs.

Denna inkomna parkflora studerades på 1930-talet av Nils Hylander (Hylander 1943). Indikatorer är (förutom byggnadsstilen) parkgröe (*Poa chaixii*) och vitfryle (*Luzula luzuloides*) som nästan alltid finns på dessa lokaler. Mer exklusiva är t ex rapunkelarterna (*Phyteuma nigrum* och *P. spicatum*), parkmåra (*Galium pumilum*), ljusgrön hundäxing (*Dactylis aschersoniana*), skogsstarr (*Carex sylvatica*), raklost (*Bromus erectus*) m. fl.. De flesta av dessa arter har återfunnits under inventeringen.

I samma miljö förekom även skuggsvingel. Den har veterligen inte setts i Sörmland sedan Hylanders undersökningar. Den specialsöktes därför under den gångna sommaren och upptäcktes på två lokaler, en ny och en tidigare känd. På flera av de äldre lokalerna misslyckades vi med att återfinna den. Det verkar som om arten i motsats till vissa andra av parkfloras arter knappast spritt sig från de ursprungliga insåningsplatserna.

Ett problem med arten är att flororna har svårt att förklara hur den tar sig ut, särskilt hur den skiljer sig från diverse tuvade former av rödsvingel, som också är insådda i dessa miljöer.

Skuggsvingeln bildar vanligen rätt stora, och tydliga tuvor med långa, fina, mörkt gräsgröna blad (krustätelfärg). Om man sliter av bladskivan, ser man med lupp på tvärsnittet att de bara har tre nerver som flororna säger. Detta gör att de blir närmast triangulära i tvärsnitt, i motsats till de ovala eller rundade 5-nerviga bladen hos rödsvingelformerna. Karakteristiskt är de höga stråna med påfallande breda, tunna, mjuka stråblad. Kontrasten mellan långa, trådsmala jordblad och tunna platta stråblad ger den bästa sökbilden för arten (epitetet "heterophylla" olikbladig syftar väl just på detta förhållande).

Fynd: Södermanlands län *Frustuna-Kattnäs* Södertuna 1994 (H-E Wanntorp & R. Sundin S). Detta är en klassisk lokal för gräsfröinkomlingar och här gjordes det första fyndet av skuggsvingel i landskapet. Hylander återfann den emellertid inte här. Arten växer nämligen inte i den rika parkgräsfloran närmast slottet som han undersökte, utan i ett lundartat område 300 m österut; också det med rikliga insåningar av parkgräs. Ett joggingspår löper numera intill lokalen, som säkert är densamma där arten upptäcktes 1910. Stockholms län *Brännkyrka* Forsen längs den gamla uppfartsväg som leder från nuvarande Magelungsvägen till det nu försvunna Forsen vid Magelungen 1994 (H-E Wanntorp S). Denna parkgräslokal, som ligger i nära anslutning till den ursprungliga villabebyggelsen i Södertörns Villastad, upptäcktes nyligen av H. Gudmundson som där bl. a. fann vitrapunkel i mängd. Skugg-

svingeln växer här i ett begränsat bestånd i en nordvärd slänt med parkgröe och vitfryle. (Arten kan nog också finnas på någon av de parklika tomterna i Södertörns Villastad.)

Äldre fynd: Sörmlands län *Frustuna-Kattnäs* Södertuna, lövängsartad park 1910 (E. Egerström S); *Hyltinge Sparreholm* 1939 (N. Hylander GB, S, UPS. Ej återfunnen 1994. Parken är nu till stor del omvandlad till gräsmatta); *Överselö* Tynnelsö gård 1939 (N. Hylander GB, S, UPS. Ej återfunnen 1993, men kan nog finnas kvar. Bör eftersökas). Stockholms län *Brännkyrka* Fagersjö, Villa Bergsgården 1933-35 (N. Hylander S, UPS. Lokalen har inte kunnat återfinnas trots sökande och frågande i Fagersjö); *Hölö* Tullgarn 1939 (N. Hylander GB, S. Ej säkert återfunnen); *Saltsjöbaden* Grand Pensionat Barnekow i parken 1939 (N. Hylander UPS. Bör eftersökas på äldre villatomter i Saltsjöbaden).

Luddig backskafting — *Brachypodium pinnatum* var. *villosissimum* Backskafting förekommer i Sörmland vanligen i torr gräsmark, särskilt i öppen skogsmark. Arten är kalkgynnad och förekommer ibland rikligt i ängstallskog på kalkhällmark. Denna inhemska population utmärks av helt kala blad och bladslidor.

Någon gång växer också backskafting i parkgräsmattor, inkommen från Mellanuropa tillsammans med de arter som beskrivs ovan. I sådana miljöer finner man vanligen en avvikande form med långhåriga bladslidor. Denna har någon gång misstagits för lundskafting (*B. sylvaticum*) som alltid är hårig. Lundskafting är emellertid inte alls känd som gräsfröinkomling i Sörmland.

Den håriga parkformen av backskafting- en identifierades av Hylander (1953) provisoriskt som *B. pinnatum* var. *villosissimum*, men vilken rang den bör ha tycks oklart. Hylander anger den från Åstorp i Näshulta och från Mälsåker i Ytterselö men några belägg därifrån har inte hittats. Under inventeringen har hårig backskafting påträffats på tre parklokaler.

Fynd: Södermanlands län *Ytterselö* Mälsåkers park, ett stort betånd i grässlänt på slottets landsida 1993 (H-E. Wanntorp & R. Sundin). Stockholms län *Brännkyrka* Forsen utmed gamla uppfartsvägen tillsammans med andra parkgräs 1994 (H-E. Wanntorp S); *Huddinge* Vårby park i grässlänt 1994 (H-E Wanntorp S).

Skäggräs — *Polypogon monspeliensis* Skäggräs är ett elegant ettårigt gräs med tät, axlik vippa och långa, tunna borst på ytteragnarna. I södra och västra Europa förekommer det rätt allmänt på bar jord nära havet och på diverse skräpmark. I Sverige har

Skäggräs (*Polypogon monspeliensis*), till det yttre mycket lik grön kolvhirs (*Setaria viridis*).

skäggräset hittats då och då vid hamnar, soptippar och kvarnar. I Stockholmsområdet är det känt framför allt från Frihamnen där det uppträtt mer eller mindre regelbundet sedan 1930-talet. Ytligt liknar arten ganska mycket grön kolvhirs (*Setaria viridis*) och den har ibland misstagits för denna art. Bilderna av grön kolvhirs i Stockholmsfloran (Lindberg 1983) föreställer således skäggräs växande rikligt i en springa i Frihamnens kajskoning 1981. Skäggräs förekommer som inslag i fröhandelns blandningar av annuella prydnadsgräs. En del senare fynd utgörs ganska säkert av sådant odlat material (t. ex från en rabatt vid fjärrilshuset i Hagaparken 1994 S).

Fynd: Under Sörmlandsinventeringen har skäggräs hittats ett par gånger på Södermalm i Stockholm. 1992 växte ett stort exemplar i en rabatt vid en lekpark vid Rosenlundsgatan (P.O. Karis S, måhända rest från tidigare odling), 1994 växte talrika småplantor mellan trottoarstenarna på Malmgårdsvägens övre ände nära Ringvägen (A. Löfgren S).

Äldre fynd: Saltsjökvam 1934 (A. Domeij enligt Almquist & Asplund 1937) men något belägg har inte setts.

Litteratur

- Almquist, E. & E. Asplund 1937. *Stockholmstraktens växter*. Stockholm, Botaniska Sällskapet i Stockholm.
- Ekman, J. 1989. Sloklosta Bromus sitchensis och plattlosta B. willdenowii i Sverige. *Svensk Botanisk Tidskrift* 83: 67-100.
- Hultén, E. 1950. *Atlas över växternas utbredning i Norden*. Stockholm, Generalstabens Litografiska Anstalt.
- Hylander, N. 1943. *Grassameneinkömlinge Schwedischer Parke*. Symbolae Botanicae Upsalienses: VII:1 Uppsala,
- Hylander, N. 1953. *Nordisk Kärlväxtflora I*, Stockholm, Amqvist & Wiksell.
- Lindberg, P. S. 1983. *Stockholmsfloran*. Stockholm, Norstedts.